

JUHANNUS.

KIRJ.

PEKKA AHO.

(V. 1884.)

„Savon“ novelli, 1887.

Keväällä kun luonto uudestaan eloon virkoo ja samalla puhtaan puvun päälleen pukee, siten että nurmivaippa kasvaa kellastuneen kulon peitteeksi ja lehdet ottavat verhotakseen puitten alastomia oksia, silloinpa ihmislapsellekin tulee halu ruveta luonnon kanssa yhteen työhön siistimään pois silmäinsä edestä talven aikana lumen mukana kertynyttä roskaa.

Juhannukseen asti riittää tuolla maakylissä tätä raivaustyötä. Mutta juhannusaattonapa kaikesta puhdas tehdäänkin, olipa talo vaikka kuinka sydänmaassa. Sielläkin kaikki kujat ja solat ja huoneitten ympärykset lakaistaan ja tietä kylälle päin vielä hyvän matkaa. Lastukotkin raivataan ja halkopinojen ympärykset. Havuja laitetaan tuvan rapun eteen ja myöskin pihanpään kynnykselle. Hakataanpa lehdoista tuuhakka koivu, joka keskelle pihaa pystyyn pannaan... ja lapset sen ympärillä kohta juoksemaan. Lehtiä riipimässä käy vaimoväki avaraan helmaansa ja riputtelee niitä lattioille. Näyttääpä nyt kaikki ihmisasunnolta ja hajahtaa ympärille raikas pihka-lehden haju.

Muutamassa syrjäisessä talossa Savon sydänmaalla rupesivat illan tullen vanhukset pitkälle. Mutta lapset eivät heitä silloin ollenkaan käsitä, niitten täytyy päästä pihalle, ei niitä yhdessä kohti pitäisi mitenkään ankarat sanat. Pihalla he hilskavat juhannusyönä, ja koppi heidän keskessään pyörähtelee, kuten ainakin.

Vanhemmat lapset eivät tähän tyydy. Kun 20:n korvillä oleva poika Lassi näki aittojen lomasta kylällä leimuavan juhannuskokon, niin hän muitten huomaamatta laittautui taipalelle ja läksi kohti kylää talustelemaan.

Vanhemmat olivat Lassia koettaneet pitää erillään tämän maailman menosta. Juhannuskokkojen polttamista olivat he aina sanoneet pakanalliseksi toimittukseksi. . siinä näet poltettiin entisen marttyyrin Juhana Hussin luita. . ei enempi eikä vähempi. Ja siitä oli lapsiinkin tullut jonkinlainen kammo juhannuskokkoja kohtaan, joka kuitenkin suuremmaksi tultua haihtui.

Ensi kerran oli Lassi nyt menossa juhannuskokolle. Sykähtelipä pojan sydän, kun metsäpolulta kylätielle kohosi ja kuuli kaukaa lehmän ammunta. .

muuten vallitsi hiljaisuus, linnutkin olivat lyhyelle levolle laskeutuneet kohta uudestaan sydän yön kuluttua ruvetakseen päivän nousua ennustamaan.

Tultuaan likemmä kylää siihen notkoon, josta kylän mäki alkoi kohota, oli auringon pyörä jo mennyt metsän taakse ja kuumotti vain taivaalla kultainen rusko, joka näytti päivän hallitsijan yöllistä matkan tekoa metsän peitteen takana. Öinen kylmyys ja järveltä tuleva usva puhalsi vastaan ja koiran haukunta kuului ulohtaalta kylän tienoilta. Outo tunne valtasi mielen ja kylmä väristys meni läpi ruumiin, joka ikään oli saanut lämpimän kylvyn. Silloin muistui mieleen lämpönen kotitupa ja siellä makaava kotiväki. . Voih, kuin tuntui yksinäiseltä, vähän ikävältä ja peloittikin pikkuisen siihen sekaan, vaikka olihan poika kulkenut ennenkin tämän matkan ja pimeämälläkin.

Vaan kylän luo tultuaan ja sieltä kuultuaan koppi-silla olijain melua ja kopin läiskäyksiä keppiä vasten, hälvenivät mielestä kaikki suruiset tunteet ja oikein piti pojan sileällä maantiellä hypähtää elämän ilosta, rohkeana aikoi hän syöksähtää yhtäkkiä esille temmaten kepin käteensä ja tarjoten sitä koppia vastaan.

Mutta kun likelle tuli, niin sai vastaansa sanat: „Kas Lassia vain! joko mammanpoika on yöjalassa? . . mikäs poijan peähän pisti lähtee miesten leikkiin.“

Ujona seisottuikin Lassi silloin aidan viereen tien toiselle puolen ja ikävästi katsahti sammuneen kokon sijaa, joka vielä savusi. . Siinäkö ne nyt olivat pala-neet Juhana Hussin luut. .

Kohtapa suuremmat pojat kyllästyivät leikkiin ja viskaten pois keppinsä heittäytyivät syrjälleen pitkin aita-vartta pannakseen tupakan.

Silloin riensivät poikanulikat taistelutanterelle ja alkoivat kiidätellä koppiaan niin navakasti ja tottuneesti kuin eivät koko iltana muualla olisi olleetkaan. Suuret pojat taas tupakoivat niin rauhallisesti, ettei olisi luullut heidän koko iltana siltä paikalta liikahtaneen eikä juur' ikään hiessä päin liehuneen koppi-neen keppineen keskellä kylätietä.

Lassikin jo uskalsi ottaa kepin käteensä ja asettua paikalleen ja kun sai ensi kerran lyödä koppia, silloin ei poika mitään muuta muistanutkaan, ei Juhana Hussia eikä lämmintä kotitupaa.

„Tuolla mies! tuolla mies!“ . . ja lensi koppi, mutta samassa läjähti keppiin ja kimposi ylös taivaalle eikä

sitä toinen ehtinyt millään lailla hautaan jouduttaa, ennen kuin „ristit“ oli ennätetty tehdä.

„Tule Lassi tupakalle!“ sanoi kievarin renki ja iski silmää. Keppinsä jätti toinen kohta tielle, hyppäsi aitavierelle ja yhtyi mielellään toisten isomprien seuraan.

„Tule tänne tupakalle, teäll’ on valamis valakee,“ sanoi täytteeksi kievarin isäntä Ansu, joka sekin oli tullut katselemaan nuorten leikkiä ja tarttui joutilaasen keppiin köpsästellen pienten poikain kanssa muitten nauruksi.

Ja siihen sitte vähitellen ilmestyi monenlaista henkilöä, tuli siihen Tuppuraista ja Tappuraistakin, tuli hupsun Reeta Pulkan Hiski, jota toiset härnäsivät, tuli Löyhkän kyytimiehiä ja Hupakon hollimiehiä, tulipa rikkiviisaitakin. Mutta tytöt tulla lekertivät kaikki yhdessä parvessa eli laumassa, ikäänkuin paremmin suojellakseen itseään, seisoivat vähän aikaa ja katsoivat, supattivat keskenään ja nauraa kurskivat, lähtivät sitte yhdessä laumassa taas ja poikkesivat johonkin taloon vieraaksi.

„Annappa nyt poikain piehtaroija!“ tuumasi piippua pitelevien hampaittenta lomasta kievarin renki

ja iski silmää toisille ja Lassille sitte erikseen. Sen ymmärsi jokainen ja vähitellen alkoi toinen toisensa perästä siirtyä loitomma. Kohta oli vain jälellä kievarin Ansu ja hollimies poikanulikkain kanssa yksinään siileällä tiellä ja läjähteli poikain heittäjä koppi suurten miesten tukeviin keppiin.

* *

*

Maantietä pojat kulkivat niin huolettaman näköisinä, ettei heidän matkallaan luullut olevan mitään tarkoitusta. Kulkivat aivan kylän läpi ja tulivat metsäiselle taipaleelle. Mutta siinä kohta olikin pieni mökki, yksi pahanen huonerähjä, niin luhistunut, että oli nurkista pönkillä ja tukeilla tuettu, seinän vierustat multapenkillä peitetty. Aivan sai peljätä, että koko kehikko hajoo, kun semmoinen mieslauma työntäytyy sinne pienestä ovesta.

„Noh, sinä Nokotohvin aulis muori! viinoo pöytään ja viljavasti! — Me tahomme alakaa tämän juhannuksen vieton pikkuisella naukulla, jonka nyt meidän armas muorimme hyväntahtoisesti tarjoo,“ esitteli kylän etevä kraatarinkisälli astuttuaan kumarrassa matalasta ovesta sisään ja oikaisten suoraksi

pitkän pituutensa, vaikkei päälleen ja katon väliä ollut monta kynnenmustuaista sillä paikalla muorin matalassa majassa. Mutta sopihan sinne istumaan hyvästi pitemmätkin miehet. Kylläpä muistivatkin kylän pojat käydä istua nokottamassa siellä pikarin ääressä. Sen tähdenpä olikin Koukomäen vanka ukki antanut sille Nokotohvin nimen ja aina sanoi: „Ne siellä istua nokottaa . . nokottaa.“

„Olokoon männeeks! no, terve, terve, eihän hyvä pahhoo tie. Ota sinä Lassikii nyt tästä pikarista hujajata, jota ei joka päivä soaha eikä se missää eikä mistää oo niin makeeta, kuin teällä muorin pienestä pikarista. Kievarista kun putelittain ostaa ja suulta maistaa, niin ei se oo mittää sen suhteen, kuin teällä. Heh!“ kehoitti kievarin renki antaen pikarin pojalle, jonka posket hiukan maistettua sävähtivät punakaksi kuin punaisen lehmän posket — se oli ensi kerta.

Sykähteli Lassin sydän vastaan ja koko sisus oli liikkeessä — mikä siinä lie ollut? . . ja tuo tuntui kaikki luvattomalta, hirveältä, niin että poika välistä oikein säikähti sitä, missä hän oli. Mutta olivathan kaikki miehet tuttuja ja muorikin oli monta kertaa käydä kuhnustanut heidänkin talossa ja äitin kanssa juo-

neet kahvia — mitä pahaa tässä nyt saattaisi olla? . . ja kuitenkin tuntui kovin väärältä olla siellä.

Haihtuipa se vähitellen ja keveni kuorma sydämeeltä, kun toiset aina antoivat lasistaan maistaa. Räättäri kertoili kaskuja matkoiltaan Pietarissa ja Helsingissä, kun oli opissa ollut ja monessa myräkässä. Toiset sitä suu auki kummeksien kuuntelivat eikä sitä keskeyttänyt muu kuin maisteleminen ja kerran riita kahden poikarahjuksen välillä, joitten olivat antaneet maistella pikaristaan niin kauvan, kuin ne asioissaan riitautuivat ja alkoivat repiä toisiaan. Toinen, vieras poika, työnnettiin silloin pellolle ja muorin oma poika pantiin penkille pitkälle, johon se kohta nukkuikin.

Nyt saivat miehet rauhassa ryypiskellä. Ja kuta kauvemmin he istuivat, sitä hohtavammiksi heidän poskensa tulivat ja sekavammaksi heidän puheensa.

Aamuyöstä vasta liikkeelle lähdettiin ja hihkuen kulki miesjoukko kylää kohti, jonne piti koppisille joutua, ennenkuin nuo peevelin poikanallikat kadottavat kopin. . . ne vasta saavat selkäänsä nuo poikanallikat. . . niin että naukuu. . . mitäs he menevät ottamaan miesten koppia. .

Aurinko oli ennättänyt jo kummeksimaan noita reuhaavia ja aivan hassun näköisiä ihmislapsia. Mutta aurinko näytti heistä nyt niin oudolta, eihän se ennen tuommoinen ollut ja tuolta päin vielä. . Samalla lailla se kuitenkin tuntui kuumentavan heidän selkäänsä ja niskaansa, kuin ennenkin.

Kulkiessaan kievarin ohitse kuulivat nurkkakamarista turinata: sielläkin oli ukkosia juhannusta „viettämässä“, sillä juhannusta aivan yleisesti „vietettiin“ oikein perusteellisesti.

Siitä menivät eteenpäin Huttusen pihalle ja riensivät kohta aitan ovia koputtamaan, mutta kun tytöt tunsivat heidän olevan hyvästi hutikassa, pitivät he vaan tarkasti säppinsä kiini eivätkä auttaneet parhaat pyrkimispuheetkaan. Ja tytöt käskivät olla hiljaa, sillä talossa on sairas.

Porstuan pohjakamarissa näet makasi talon poika huonona sairaana. Kun humalainen joukko kulki sen sivu, ei muuan malttanut ääneti olla, vaan ärjäsi:

„Huuvetaan Huttuselle, että hih!“ ja silloin hihkasi, jotta kartano kaikui.

„Voi tokiinsa!“ voihkasi sairaan hoitaja, heräten unen tohkerosta, „ne on taas humalassa. . kyllä, nuo

tämän kylän poeijat muistaavat olla, enemmän kait ne raukat juop kuin tuolla muualla.“

„No tok. . juhannusyönä. . kummako se? . . kun on salakapakoita,“ sanoi sairas.

Poikajoukko reuhasi eteenpäin. Tulivat sille paikalle, missä koppisilla oltiin, mutta autiona se oli, kepit ja kopit poikessa. Vihoissaan huutaen kulkivat alas rantaan, jossa puulasivat venheen vesille ja tahtoivat lähteä työntä järven pintaa poliskoimaan ja rikkomaan sen kirkasta peiliä.

Nyt oli Lassi jo peräytyä pois seurasta, sillä poikaa vähän pelotti, ja tahtoi mennä kotiinsa, mutta toiset alkoivat sättiä „pikkuista poikaa, jota mamma kotona kaipaa“ ja aikoivat kyyditä venheellä hänet lahden yli kotiinsa, ettei auttanut muuta kuin hypätä kokkatuhdolla kyyröttämään.

Se oli pieni onkivenhe, ei kuvallisia airoja, ei me-loja. Siinä kuitenkin puliskoitiin eteenpäin, kun tyyni oli ilma.

Toiselta rannalta oli akkoja lähtenyt venheellä yli kylällä käymään. Heikkisen niemen kohdalla tulivat venheet vastakkain ja vesittää alkoivat humalaiset akkoja. Nämä kanssa puolustivat itseään ja perässä

olija huiskautti melallaan vettä, mutta se kimposikin ylös ja kieverin renki tavoitti sitä siksi kovasti kiini, että se heilautti pientä venhettä ja veden hyvinä oli onkivenheen täysi juopuneita miehiä.

Huuto idästä, huuto lännestä, huuto ympäri järven rantoja! Vaimoja, jotka olivat saattamassa toisia, vaikeroi rannalla ja venheväki voivotteli, vaikka siinä oli ahtaanlainen tila naisen tunteen purkauksille eikä ne saaneet niin suurta vauhtia, kun omakin henki oli vaarassa.

Ei hätää kuitenkaan, nyt oltiin jo niemessä ja miehetkin maalla. Mikä heistä oli suoraan uinut rantaan, mikä akkain venheen laidasta pitellen suorittanut tuon päätä selvittävän matkan. Räätäri olisi varmaan hukkunut, kun ei osannut uida, jos ei perässä olija olisi melaa ojentanut hädässä huutavalle kurjalle ja niin vetänyt sitä venheen perässä maalle.

„Onko ne nyt kaikki? . . Onko ne kaikki?“

„Kaikki, kaikki!“ vastattiin ja katseltiin ympärilleen.

„Ja tuo ruoja ois ruvenna koatamaan mejän venettä, voan minä kuin lyyvä sätkäytin kynsille, että putoispa ne pois venneen laijasta, ja täyty lähtee uija

lutkittamaan moalle,“ sanoi muuan vaimoväestä.

„Kuka, kuka? kuka se semmoinen kelevoton?“

„Tuopa kievarin renki, mokoma.“

Kievarin renki ei kuin nauroi ja sanoi, että „ois akkojakii uitettu“.

„Parraiks tuommoiselle kuin ois hukkunna . . kelevottomalle!“ murisivat akat.

* *

*

Tässä pitäjäässä ei ollut tapana käydä juhannuksena kirkossa, muuta kuin lapsilla. Aikaihmiset mahtoivat arvella, että on niin hyvä kotonakin maata kuin kuumassa kirkossa; koko yön valvomisen ja teuhaimisen perästä saattaa jo pitkälle heittäytyä, kun aurinko on siksi korkealle noussut, että alkaa hyvin lämmittää silmän kulmia, silloin silmänripset ristiin tinkivät ja miksei noudattaisi luonnon viittausta . . Voisko muuten kenenkään talonpojan päähän pistää, että juuri nyt on kirkkoon lähdettävä? Lapsia sinne vain akat vievät kirkkoa katsomaan, kun on vähän väen tautta niin rauhallista lasten olla kirkossa.

Vähän hevosia ajaa silloin kirkon maantiellä ja pappilan lapset saavat aivan luetuksi, montako on ko-

ko pyhä-aamuna kirkolle ajanut. Siinä ne portin rakojen välistä pilkistelevät, milloin heille hevonen kääntyy ja ketä siinä ajaa.

„Ai, mamma, mamma! Mustinmäen vanaha isäntä ja emäntä tulloo. . ja lapsia on kärrissä,“ huutaa pappilan pikku Alma, joka suurine silmälasineen portin piin raosta katsoa tiirotti kaikkein enin toimestaan.

Niinpä tekivätkin. Portin pieleen aitaan sitoo isäntä hevoisensa ja ripauttaa pikkuisen heiniä eteen. Emäntä lasten kanssa astuu sillaikaa pihaan ja menee kyökin puolelle. Siellä jo muitakin tuttuja ja tuntemattomia emäntiä istua lellettää tai seisaltaan puhuttelevat pappilan piikoja. Rouva kutsuu emännän kammariin ja lapset, jotka ensin vähän ujostelevat toisiaan, kyllä pian perehtyvät ja rupeevat leikkimään keskenään. Emäntä antaa ruustinnalle suuren puukupin, joka on kukkurapäänä suuria otralettuja, hienoiksi paistetuita kodan suuren muurin pohjalla.

„Tässä ois lapsille vähä tuomisia. . tämmöisiähän ne on talonpoikaisten laitokset, eihän ne sen kummempia. .“ sanoi emäntä ottaen huivin pois kupin päältä ja antaen kupin rouvalle. Sen huomasivat kohta pappilan lapset toisesta huoneesta ja alkoivat äitini-

sä ympärillä nahuta ja monesta halukkaasta suusta kuuluu yhtäikaa:

„Mamma, mamma! minulle, minulle. .“

„Int’ ska’ ni nu barn! vânta, vânta!“ sanoo mamma ja pitelee kuppia siksi korkealla, ettei pienet yletä.

„Nämähän vasta hyviä onkin, lapset pitää niistä niin paljon.“

Lapset olivat sen puheen monesti ennenkin äitiltään kuulleet, kun emännät aina toivat maitojuustoja ja pannurieskoja.

Kun rouva siinä emäntätä puhutteli, kurkisti ovelta vanha akka ja katsoi tutkivasti huonetta ja ihmisiä huoneessa.

„Läksin kahtomaan tämän pitäjään emäntätä,“ sanoo akka ja katsoa tiirottaa rouvaan, „että minkälainen tuo on. . niin tässäpähän tuon taitaa nähä.“ Ja meni suoraan kättelemään ruustinnaa, pitäjään emäntätä. Ja kun siinä vähän aikaa häntä katseli, niin uskoihan tuon jo. Ja kyökkiin siitä peräytyi akka onnellisena saatuaan nähdä „pitäjään emännän“.

Olivat myös kirkkoon lähteneet muutaman syrjäisen Savon sydänmaan talon vanhukset lapsineen. Ja tulivat pappilan pihalle.

Vähän seisoskeltuaan meni emäntä lastensa kanssa kyökin puolelle — pitihän käydä puhuttelemassa kyökkipiikaa, joka oli heidän kylältä peräsin. Suurinna syynä taisi olla kuitenkin uteliaisuus ja se kunnia, että sai pappilan kyökissä käydä, ja toiset vielä näkivät, että oli tuttu kyökkipiian kanssa.

Mutta eipä kyökkipiika joutanutkaan paljoa puhuttelemaan vierastaan, kävihän vain kättelemässä emäntää ja lapsia kanssa, mutta kohta meni kuulumiset kysyttyään muihin toimiinsa, joita sillä sijalla olijalla näkyikin olevan oikein runsaasti suuressa pappilassa sunnuntai-aamuna.

Olisihan tuolla käynyt sisälläkin, kamarissa ruustinnan puheilla, kun olisi sattunut viemisiä. . sielähän näkyi Mustinmäenkin emäntä olevan lapsineen. . mutta mitäpä me köyhät, joilla ei ole mitään viemistä. . ei sattunut edes marjain aika, jotta lapset olisivat saaneet pistää ruustinnan lapsille marjakupin; eiköhän sitte olisi kamariin kutsuttu? — Niin mietti eukko, vaikka herkesi hyvin hurskaan ja välinpitämättömän näköiseksi, ettei kukaan olisi mitään huomannut. Ja aikansa istuttuaan pistäytyi pihalle ja lapset seurasivat hameesta kiini pitäen.

Olipa kartanolle joku vereskin ihminen ilmestynyt, mutta monta ei liikkeellä näkynyt. Siellä täällä seisoa rönötti aitaa vasten joku uninen ja välinpitämättömän näköinen miehenpuoli ja istua luuhotti aitan rapulla joku vaimonen ihminen.

Kievarin rengin oli pitänyt lähteä piikoja kirkolla käyttämään ja oli nyt Lassiin yhtynyt. Lassinkin oli pitänyt lähteä kirkolle, vaikka oli hirveän väsyksissä ja pää kipeänä. Ei auttanut vastusteleminen. Viime yöllisiä vaelluksiapahan siinä lienee syyksi käynyt sanominen. Siinä he nyt unissaan oukailivat, Lassi aivan puolikuolleena, vaikka silmät tosin näyttivät hyvinkin virkeiltä, kun olivat kylmällä kaivovedellä kasvojaan oikein hanganneet ja tukkansa kastelleet, joka oli vielä uinnistakin ennestään märkänä, ja sukineet sen oikein sileäksi. Olisipa luullut rengin kauvankin maanneen, vaikkei ollut silmää ummistanut koko yönä, senpä tähden ajatukset olivatkin yhä kievarin tallin ylisillä, jossa toiset rauhallisesti unia vetelivät pehmeällä heinäisellä vuoteella ja aurinko yläluukusta niin hempeästi paistaa hellitteli ja tomu vaelteli päiväpaisteen ohitse välistä hiljaa, toisen kerran taas vähä kiireemmin, kun tuulen henki kävi avo-

naisesta ovesta.

Kirkko oli tänä päivänä vallan tyhjän näköinen, kyllä sinne nyt mahtui. Siellä täällä on vain ihmisryhmiä, onpa joku sortunut aivan yksin istumaan yhdelle kirkon seinämälle. Vaimot olivat kirkon perille menneet, vieneet lapsensa oikein likeltä näkemään alttaria ja vanhaa alttaritaulua. Toiset olivat kiivenneet lehterille, jonka laidan yli lapset saivat koetella pyhäin miesten kuvia, joita oli pitkin lehterin laitaa maalattu.

Kun saarnan aika tulee ja kaikki on hiljaa eikä muutakaan valveilla pitäjää ole, niin kallistuu monen sanankuulijan pää penkin laitaa vasten ja kohta näyttelee unetar taivasten taivaita . .

Lassin isäkin väsyi vihdoon ja rupesi muitten kanssa „yhteistä tavaraa“ vetämään. Lassi luuli isänsä ruvenneen rukoilemaan ja ihmetteli kuinka isä nyt niin kauvan rukoilee. Mutta pian pääsi poikakin uinahtamaan sikeään uneen vasten isäänsä nojautuen. Vasta isän herätessä tuli häilyväksi pojankin asema ja silloinpa nykäsi isä häntä kylkeen.

„Etkö nouse ylös, papin saarna on jo lopussa. . jo

sanoi Amenen,“ komensi isä poikaansa.

Haukotellapa piti. . uh, kuin on vari! . hyvä, että pääsee ulos jäähdyttelemään.

Ja kun oli rukoukset ja kuulutukset luettu, lähtivät isä ja poika pois kirkosta ja kotiin tultuaan tiesivät molemmat, ainakin niin paljo, että osasivat sanoa, kuka pappi siellä saarnasi.